

Задужбина „Десанка Максимовић“
Народна библиотека Србије

УРЕДНИК
СВЕТЛАНА ШЕАТОВИЋ

*Штампање књиге помоћно
финансијским средствима Град Ваљево
поводом 125 година од рођења Десанке Максимовић,
30 година од смрти и 30 година рада
Задужбине „Десанка Максимовић”.*

Десанка
Максимовић

ШУМСКА
ЉУЉАШКА

*Изабране њесме за децу њоводом
125 њодина рођења и 30 њодина рада
Задужбине „Десанка Максимовић”*

ПРИРЕДИЛА
ЗОРАНА ОПАЧИЋ

Београд
2023.

I
ПИСМА ИЗ ШУМЕ

ГАТКА О ШУМИ

Ја волим скровити живот шуме,
никад не знаш отров у којој је бобици,
никад не знаш шта паук шумски уме,
ни шта коњиц ветар носи у зубници.

Никад не знаш које све живе душице
ничу земљи из једне једине стопе,
никад не знаш кроз које камене ушице
поток се планински проби и пропе.

Никад не научиш све песме лаке
што их увече певуши јасика,
никад не попамтиш све сунца млаке
што их подне на тлу под грањем наслика.

Никад не научиш сва умења
којим се путање пужу уз косе,
никад не знаш испод кога грумења
можеш наићи на дивље осе.

Ја волим живот шуме скровити,
никад не знаш где вију гнезда тајне,
не знаш где те чека извор лековити,
где ћеш наћи дрењина рујне колајне.

Никад не знаш где живе шумски дуси,
где се вију њине лаке скупине,
вуку ли те за skut трнови руси,
или они, или нокти оштре купине.

Никад не знаш где повија дете вила,
где се нишу лаке колевке њезине,
не знаш је ли она на пропланку била,
или су трепериле гране брезине.

ВЕТАР УЉУШКАВА ШУМУ

Љушка, љушка, љушка,
далеко у гори
страшни медвед
њушка:
– Не дам шуме ја
за пролећна дана
обасјана два.

Љуља, љуља, љуља,
далеко у гори
и курјак се шуља:
– Не дам шуме ја
за сунце, ни звезде,
ни месеца два.

Нија, нија, нија,
далеко кроз гору
прикрада се лија:
– Не дам шуме ја
ни за летња два
лепа вечера.

СЛУШАЈТЕ

Слушајте понекад у шуми птичји цвркулт,
њихове дозиве, њихов крик и цијук,
учиниће вам се, није песма птица
него се чују чекићи и пијук
из неких у грању скритих ковачница,
учиниће вам се, неки народ ситан
бави се безбројем послова, заната,
и журно, журно на гнездима деље
мајушне за птице прозоре и врата,
и да вилине коњице поткива,
да реже бакарна крилца бубамари,
да кује рогове маломе јеленку
и гради много ситних, металних ствари,
Слушајте понекад у шуми птичји цвркулт!

ДЕТЛИЋ

Тук-тук-тук!
Ја сам птица детлић,
шарен сам кô петлић,
радим поваздан.
Шума ми је ловиште,
шума ми је скровиште,
буква је мој стан.
Знам стазе и богазе
куда мрави пролазе,
куд је буба пут,
где су црвоточине,
где црвић отпочине,
где је осин кут.

ЛЕП ДАН

Сутрадан после кише
дођох птицама у стан,
а оне све окупише:
– Леп дан! Леп дан!
Проговориле наједном
и сове, дању неме:
– Лепо време! Лепо време!
Разбрљао се поштено
и стари хром гавран:
– Волим кад леп је дан!
Загрцнуо се поток,
сав се од смеха цепа:
– Да светла јутра, лепа!
Мрмља и дебели бумбар,
сав јоште бунован:
– Леп данас имамо дан!
И белутак под сунцем
поздрави ме, скреса:
– Разведрила се небеса!
Борови као војници
уз бедра приљубили длан,
јављају ми и они:
– Леп дан! Леп дан!
Водопад са стене звони
прскајући ме штедро:
– Свануло јутро ведро!
И пуж поверљиво шапће,
ни он није за сунце слеп:
– Дан леп! Дан леп!

ШЕВА

У вис узлеће шева
изнад пољана, кућа,
и пева
колико има плућа.

Губи се у неба понор,
у небеса девета.
Послах поздрав по њој
онима из другог света.

Ако од висине не полуди,
ако угледа бога,
да ли ће се сетити кога
од нас на земљи људи?

ПТИЦЕ НА ЧЕСМИ

Дивно ли је изненада
наићи на горску чесму,
још је не угледа око,
а њену зачујеш песму
негде под брдом дубоко.
Ти потрчиш као дете
у правцу њенога гласа,
купина те у ходу сплете,
пробијаш се кроз густу честу
или кроз папрат до паса.
А када стигнеш задихан,
од дивљења станеш у месту:
поређале се на жилу
под којом вода се рађа
сенице грмуше и жуне,
па развезале причу
кô жене на перилу.
А ти, од страха да се
не преплаше и не збуне,
да не побегну у грање,
сакривен иза жбуња
слушаш радосну песму
и њино чаврљање.

СОВИНЕ ОЧИ

Зна ли ко драгуље ретке
као што су очи сове?
Зна ли ко загонетке
као птичје очи ове?
Зна ли претеће ко зенице
као у ноћне ове птице?
Има ли ко очи толико мртве
и бездушне,
очи тако хладне, равнодушне?
Зна ли ко још такве очи птичје
које ништа не гледају,
а све виде,
које попут месеца
некамо у незнано плове –
као очи сове?

ВРАНА

У шуми једном с пролећа
кад лед на реци прска,
и сунце се кô дрво грана,
долазила ми је у сусрет
нека лепа крупна врана.
Насмејанога кљуна
ступала је мени право
као да ми је хтела рећи:
Здраво, здраво!
Очи су јој се сјале
као два тамна кристала –
пролеће беше на прагу,
није то за птице шала!
Ишла је правце мени,
па се онда чисто збуни,
стаде крилима да маше
као да стреса труни,
и не зна што би рекла.
Чепркну бусенак ногом,
и опет удаљи се
довикнувши само: Збогом!

Можда је хтела да ми
повери неку тајну,
да ме одведе на какву
њој знану њивицу сјајну
где зрна у бразди сунце

чекају с пуно наде,
да ми повери како
она их из земље краде.
Будем ли је опет срела,
шта ми рекла да рекла,
ја је одати нећу,
тајну пролећну њену
кроз свет ћутке понећу.

ЈУТАРЊИ ПСАЛМ

Пева тица, Богу враћа
радост за росу
што се круни
на њено грло.

Пева тица сред лисног дворца,
раскошно просу
пред благог Творца
хвалу за труни
што их на стази
шумској нађе.

Пева, пева, као пун клас
благо се повија
њезин глас
препун хвале.

Пева тица, кô крилима двама
песмом овија
шуму на страни;
слуша је облак
и лист на грани.

Пева тица, ни она сама
неће умети
сутра да понови
бисерне речи

псалма свог.
О, да ли ће Бог
јутарњу песму
њену разумети.

ЧУДА У ШУМИ

Док ноћу путујем шумом
и воз варнице сипа,
а зрикавац скривен зриче,
увек доживљујем чуда.
Около мене свуда
ничу створења из приче:
кроз јеле и јаворе,
изнад урвинског мрака,
опазим змајеве дворе,
све чардак до чардака;
наједном Баш-Челик седи
и из заседе врза
змаја кроз гору брза
што девојку под пазухом носи.
Отуд где варнице се гасе
змија младожења стиже
и змијску кошуљицу збаци,
па је на ватри спали,
а из ватре се диже
јунак што блиста кô зраци
јутарњи устрептали.
На стењу високом крај реке
усуд замишљен седи
и најлепше звезде на своду
једну по једну скида
и баца их у воду.
Све тако до зоре, до дана,
док кондуктер не викне:
Љубљана!

ШУМСКА ЉУЉАШКА

Заспала је мало
паукова мама,
он у шуму – клис!

Љуљашку истиха
сплете па се ниха:
увис, увис!

Гледале га птице
тако на врх жице,
застао им дах.

Гледали га мрави
у зеленој трави,
па их било страх.

Опази га цвеће
како кроз зрак шеће,
заплака у глас:

– Шта ће, шта ће бити,
ако прсну нити,
а паучић – трас!

ПАУКОВО ДЕЛО

Слушам птичије речи
корачајући кроз шуму
уском козјом путањом
све стрмијом и тањом,
кад паукова мрежа
пут ми наједном препречи.

Сред мреже раскорачен
паук газдински стао
као сељак на њиви
коју је узорао.

Могла сам покретом руку
здерати то плетиво,
сву паукову муку
смрсити у клупче сиво,
али ми беше жао.

Ударих шумом лево
кроз дубоку честу свежу:
ко зна шта је паук снивô
докле је плео мрежу;
и он је можда срце
у танане нити прео,
у мрежу га створио свега.

Обазрем се још једном
иза грања на њега,
и видим како и он
за мноме се обазрео.

СТАРИНАРИ

Ми бумбари,
старинари,
продајемо
старе ствари:
напуштене кућице
пужева скитница,
оборена гнезда
певачица птица,
окраћале кошуље
лепе гује шарке,
иглице са борова
и лањске шишарке,
фесове што ветар је
здувао са жира,
има цела гомила,
може да се бира.
Ево здела крњавих,
од ораха љусака,
пера тек сад отпалих
са птица и гусака.
Ево за мед лонаца
од напукле глине,
замршених конаца
паучине фине.
Пожурите, мечкице,
сиротани мрави,
домаћице кртице,

ви сте увек штедише,
домаћини прави.
Нека на трг
у град иде,
ко за нове
ствари мари;
ми бумбари,
старинари
продајемо
старе ствари.

СТРИЗИБУБЕ

Кројачице стризибубе
имају деце, и не броје,
поваздан им дуги кроје
платна трубе,
трубе цица,
трубе чохе;
заболе их, јадне, глава
од безбројних кошуљица,
хаљиница и
чаршава.

Кројачице стризибубе
кроје тако без престанка.
Кад нестане платна танка,
кад нестане чохе,
цица,
кроје лишће са платана,
и са јохе,
са бресица,
до ноћи ће бити шума
покројена.

СТАРКЕ УЖАРКЕ

Старке ужарке,
седе павити
поваздан сучу
врвце и нити.
Ако из гнезда падне сврачак
голуждрав, нејачак,
оне му пруже
своје уже.
Ако у јаму упадне меда,
ужарка седа
и њему баци јако уже
да се пуже.
Ако путнику шумском треба
преко понора дубока прећи,
пребаци она
мост viseћи.
Кад месец упадне у шумску реку
и нада вику,
и нада дреку,
уже пруже утопљенику.
Зато ја мирно идем гором –
па и ноћу,
знам свуд су около
старке ужарке,
седе павити;
оклизнем ли се над понором,
оне ће ми уже пружити.

МАЛИ БАУК

Стао баук уз церић
куд пролази млад зечић,

да га мало препадне
када туда допадне.

Враћала се из села
стара мечка, дебела,

она место зечића
прошла покрај церића.

Препаде се бауче,
па узе да јауче,

и утече у мрак црн;
убоде се ту на трн.

Сад га нема, несреће,
да зечића пресреће.

ПУЖ НА ПОСЛУ

Јуче наиђох на чудо
које се ретко пружа:
отварање зимских врата
на кућици шумског пужа.
Да ли чекићем, руком,
пијуком или длетом,
алатом без алата, –
тек он их некако сломи
ту испред ока мога.
И четири пружи рога
сита зиме и чаме
и очице канда своје
зачуђено упре на ме:
– Шта, зар она овде стоји
још од почетка зиме,
зар нема куће своје,
зар се не занима чиме!
Неумна бића мала
како би могла да знају
зашто се људи кô ја
вечито по шуми мају!

ЛИЈИНА ЈЕЛКА

Прави лија јелку
сред горе високе
и позива коке,
зверчице и људе,
па им обећава:
коки жита,
птици мрава,
петице ђаку,
детету без баке баку,
жалосним поток смеха,
воденичару чун,
а ковачу два меха,
зечићу нове гаће
и мени – месец пун.

А кад стигосмо, рече:
– Што сте ми веровали?
То је било у шали.
Вратите се празних шака
сви, од зеца до ђака!
Остани само ти, коко,
и ви, петлићи, већи,
водићу вас својој кући,
тамо имам жита у врећи.

МУДРА ЗМИЈА

Било је то давно, давно,
живела је мудрица змија
у староме букваку,
познавала сам и њу
и њезину маму и баку.
Затекла ме је једном
како седим на пању
где је волела и она
да ужива у сунчању.
Очи је упрла у мене
које и коре и прете:
зашто си баш на то место
морала сести, дете,
зар нема траве зелене?
Тврдоглава сам била
и не устадох са пања:
зар она мене да гања!
Гледала ме је још мало,
гледала сам у њу и ја,
а затим мудра змија
окрете се и оде.
Била је од мене много
и паметнија и боља:
код толике шуме, поља
на њен пањ село дете –
а она није хтела
уживање да му омете.

СЛЕПИ МИШИ

Нађем се једном предвече
у шуми беспослена,
кад чујем иза клена
брбљиву свраку и креју
раздрагано крилима машу
и углас се смеју, смеју.

Погледам иза грана
а три мала слепа миша,
као три циркузана,
опасне изводе тачке,
описују ковитлаце,
ко ће боље, ко ће брже,
и висе наглавачке,
и једним јединим ноктом
о гранчици се држе.
Тек када сунце зађе,
задремаше и они,
доламе црне свише.

Свратите к мени сутра,
па ћу одвести и вас,
цурице и малишане,
да гледате слепе мише,
одважне циркузане.

ЖМУРА

Играју се жмуре
море и планина
од давних давнина.
Увече се гора
иза магле скрије.
Море, пронађи је!
А море се златним
заогрне плаштом.
Потражи га горо,
ако владаш маштом!
Понекад планина
до облака сегне.
Трчи за њом, водо,
да ти не побегне.
А некад се море
шћућури и шљоне.
Појури га, горо,
докле не потоне.

МРТВА ПТИЦА

У полумрачној собици лугара
вене мртва птица, напуњена кучином,
без облака, без таласа, без другара
са којим је летела над пучином.

Сад се више не блиста и не умара
крило на које зора спушташе прву росу;
рука путника, морнара или шумара
у срце њено прах и мрак просу.

Сад сен се огледа у њеном оку од стакла
и ветар гони по зраку, по поду,
као пахуљицу бело перо птичије.
Сад никад више неће очи ничије
спазити како се крилом неба такла
птица, као звезда сребрна у своду.

ДРВОСЕЧЕ У ШУМИ

Јутро, пролеће, цвет око мене,
чудесна радост прожима сву ме,
не слутим нигде са болом судар.
Наједном из драге оближње шуме
потмуло одјекну за ударом удар.

Непозната ми птица нека
са уцветале вишње врха
одлете кући уз слутње зле.
Удар, па удар, и тад се скрха
грана и шумно паде на тле.

Јутро, пролеће, цвет око мене,
ал' нешто радост одузе сву ми
и не осећам жеља ни нада.
Ко ли је јутрос умро у шуми:
да ли храст стари ил' јела млада?

ГЛАС СЕКИРЕ У ШУМИ

Наједном зачух, секира дрво руби,
познадох њен глас звоника у присенку;
али ми се чинило да чујем из храшћа
неку огромну тужну птицу, женку,
како над гнездом разореним кука,
да видим њена крила орлушинска;
чинило ми се да се шума ори
од неког непознатог птичијега вриска,
да та метална праисконска хука
долази из неког дивовскога кљуна,
из гнезда неког дотле невиђеног,
огромног као облакова руна.

ГАТАРА

Не треба гледати у длан.
Птице ниско лете.
Даљина је загасито плава,
облачина видим чете.
Птице ниско лете –
знак је заборав.

Птице ниско лете,
падају нице,
ко би рекао да има
толико крила црних
као мртво грање.
Црне птице значе
тешко предсказање.

Не треба гледати у длан.
Птице ниско лете,
крила им се по тлу вуку,
даљина је пуна претњи.
Птице у пометњи
значе растанак и тугу.

О КОСМАЈУ

На Космају, на Космају,
где извори дижу грају,
до церића церић већи
нашô стан;
о Космају
шта још оно хтедох рећи,
сад не знам.

На Космају, на Космају,
где сенице чаврљају
целе ноћи и вас дан,
ветар јури шуморећи;
о Космају
шта још оно хтедох рећи,
сад не знам.

На Космају, на Космају,
где лисице и пси лају,
стазом тек претрчи зечић
самохран;
о Космају
шта још оно хтедох рећи,
сад не знам.

На Космају, на Космају,
где стазице кривудају,
све пречицом можеш сећи
на врх сам;
о Космају
шта још оно хтедох рећи,
сад не знам.

II
СУНЧЕВИ ПОДАНИЦИ

ЧУДОТВОРНИ ЦЕПОВИ

У цепу моје старамажке
рађају се приче и песме
и легенде и бајке,
али ниједна не сме,
из цела да изађе дању,
њезина рука сува
у цепу их до ноћи чува.

За сваким ситним кроком
моје старамажке,
ја идем држећи је за скут,
и будно пратим оком,
да јој до вечери бајке
и приче не побегну низ пут.

У вече срце и очи
отворим и чекам змајеве
и усуда седог да крочи
с прегршћу златних парица,
и да ме у сна крајеве
однесу наручја царица.

ТАКО ЈЕ ПРИЧАЛА МОЈА БАКА

Ко први лети на шумској стази
комадић спази
гујиног свлака,
или сухо змијско рухо цело,
тако је причала моја бака,
наћи ће сутрадан под узглављем
сребрнасто ново одело.

Ко први угледа изнад живица
и зрела жита
у предвечерје немирног свица,
тако бар моја бака вели,
сањаће јуни
и јули цели
да су му дланови звезда пуни.

Ко први у шуми спази рој пчела
да се дрвету о грану хвата,
говорила је моја бака,
живота цела
снова ће га пратити јата.

Ко први с пролећа кукавицу
чује да кука,
да нариче,
казивала је моја бака,
умеће увек да измишља
у час зимскога полумрака
за децу тужне песме и приче.

ДЕЧЈА РАДОЗНАЛОСТ

Тата, причај ми сада
какву о сунцу причу!
Објасни ми како брда,
како планине ничу!

Кажи ми зашто људи
немају деце као мрави,
зашто зрикавци не живе
у соби већ у трави!

Зашто птице и звери
немају као ми пара?
Зашто не уме куца
с нама да разговара?

Како то могу речи
да иду преко жица,
а да се не отисну
сред поља и шумица?

Како из земље црне
никне цвеће што се плави?
Може ли се потрошити једном
Зеленило што треба трави?

Причај ми како се лађе
и авиони праве!

Како то возови иду?
Шта то покреће справе?

Ко ли пахуљице зими
црта онако вешто?
Тата, шта ме то гони
да те стално питам нешто?

ЛУТКЕ РАЧУНАЈУ

Свако вече ја се мучим
своје лутке да научим:
нек се зна
један и један
да су два.

Оне лепо руке скрсте
и гледају моје прсте,
како бројим:
да се зна
један и један
јесу два.

Послушне су моје лутке,
све на часу седе ћутке;
свака жели
већ да зна
један и један
да су два.

Али, што ћу, све су глупе,
иако су врло скупе,
јер ниједна
да ми зна
један и један
да су два.

ЗАШТО ЈОВО, ТИ НЕ СПИШ

Зашто, Јово, ти не спиш,
свак већ давно спава?
Заспао је слепи миш
висећи о греди,
горе су му ноге,
доле му је глава.

Зашто не спиш, Јово мој,
свак већ давно спава?
Заспао је већ и ној
у вреломе песку,
и на плоту врабац
и сеница плава.

Зашто не спиш, Јово, ти,
свак већ давно спава?
Заспали су ћукови,
заспале су сове,
само су још будне
очице у Јове.

ПРВАК

Петлићу певачу,
сутра ме пробуди
пре него што птице
из гнезда поскачу,
пре деце и људи –
викни гласом јасним,
први дан у школу
да ти не закасним.

И ти, сунце јарко,
што раније можеш,
у прозор ми грани,
да пре мене Иван
и Петар и Марко
сутра не порани.

И ти, мама, рано,
како зора сване,
у собу утрчи
и са мене свуци
брзо покриваче –
хоћу да у школи,
с таблицом у руци,
будем прво ћаче.

ЂАЧКО СРЦЕ

Имала сам колегу неког,
ценио је ђаке врло строго,
гонио их да редовно уче,
па га нису волели много!
Шта је сиромах могô!
Петицама није хтео
да купује љубав ђака,
подносио је да му дају
имена свакојака:
крокодил и аждаја,
тврдица и цепидлака.
Једанпут усред зиме
професор се стари разболи
и нови у разред дође
што није тражио име
свакога војсковође
ни годину свакога рата,
што је пуштао да свако
под клупом што хоће барата,
да гурка друга у раме,
да муве по прозору хвата,
док он тумачи можда
важну битку код Заме.
А ђаци почеше ипак
да чезну за професором старим,
постао им однекуд мио,
било им га свима жао,

научили све редом ствари
што им је захтевао
док је међу њима био.
Недељом му у болницу
ишла поворка права,
и молила га да их још тамо
редом испреслишава,
да им се, чим оздрави, врати,
Бонапартом, Петром Великим
од милоште га звали,
а новом надимак дали:
Лажни цар Шћепан Мали.

ЧАС ЗЕМЉОПИСА

Стајало је нас тридесет малишана
на купастом врху Близоњског виса.
Долине Колубаре још су спавале.
Тада отац мој широки круг описа
руком од Медведника до Авале.

Показа преко ливада и њива
како се сребри на северу трака Саве,
како се велика грана река у њу слива,
а, дивовске камиле,
каскају једна за другом планине плаве.

Па са пространих равница Срема
према Босни поглед скрете
што за грбавим лежи Медведником.
Говорио је нешто рукама обема,
говорио је гласом, погледом и ликом.

А шарено коло око нас играла су села,
бодро се уз брда пеле шума чете,
и сунцем се преливала огромна здела
колубарског слива.

И сад увек у летња јутра ми се чини
да тај земљописа час још траје,
као да толики дани били нису.
Видим оца пружа руку, и стаје,
обасјан сунцем као буктиња, на вису.

И планина плавих каравани
истим редом још наоколо броде,
и цели срезови сунцем завејани,
и блиста негде далеко трака воде.

НАД КЊИГОМ БАЈКИ

Дечаче, признајем ти, ни за мене нема
у свету ствари ни мртве ни неме,
камење хода и певају траве;
све ствари су у свету живе, и големе,
све говоре и имају људске очи праве.

И мени свет се чини пун створења,
пун створења о којима говоре приче.
И ја у правду имам поверења
и волим оног који је прориче.

И ја верујем, победити мора
добри што крете са злим да се туче.
Победиће добри, нема разговора,
не мора имати ни прут чудотворни,
ни чизме крилате, нити златне кључе.

Кад добри само стигне у царство мрака,
све ће почети тамо да се сија,
излетеће птице свуд из крлетака.
Царства мрака нестаће свакако,
одувек сам веровала и ја.

Не преврћи унапред листове, читај мирно:
добри ће стићи на време, како не би,
и ослободиће три сужња нејака.
Кад сви помисле: победи цар мрака,
смождиће га добри, а за љубав теби.

За љубав теби неће бити скоро
нигде у свету човека опака,
ни злога дела гдегод започета.
За љубав теби биће срећна свака
земља, одавде – па до на крај света.

ДЕТИЊСТВО

Дечаче, ти сада градиш
домове од коцака,
малене пушташ низ воду
чамчиће од новина;
праве бродове и куће
дизаће твоја рука јака
после десетак година.

Ти сада забадаш пруже
по дворишту, у песку
расадник дижеш млади;
а једном ћеш садити праве
воћке око куће,
шљиве, орахе и леску.

Ти бритвом косиш сада
бусење украј јарка,
коров чупаш по луци;
а једног лета жарка
права челична коса
заблистаће ти у руци.

Једнога дана ти ћеш
сести за косилицу
блиставу од јутарње росе,
пашће откоси равни
ту где сад траву газе
детиње ноге босе.

У игри ти штитиш сада
друга свога нејака,
стојиш храбар на мети;
а када прође доба
детињства и играчака,
за правду ти ћеш се први
ватрено заузети.

Ти сада читаш само
историје наше стрâне,
и поносом се пуне
твоје дечје груди младе,
а једног дана ћеш и ти
човек одрастао бити,
уврстити се у оне
што повесницу граде.

ИЗВОЛИТЕ НА ИЗЛОЖБУ ДЕЦЕ СЛИКАРА

Нема ниједном више
од четрдесет месеци,
од триста недеља,
од две хиљаде дана,
а сликала су сама,
без помоћи старије сестре
и брата
портрете својим мама
и бака и тата.

На изложби биће
и чуђења и смеха
и свега одреда.

Улазнице:
само три осмеха
и пет топлих погледа.

Прва мама

Прва мама личи на војника,
или неког џина,
на часу гимнастике:
држи руке водоравно,
а састављених је пета,

на мундиру као тепсије
пет дугмета.
Чини се тако љута
као да је тек истукла сина.

Друга мама

Друга мама је права дама:
у ушима два колута,
на руке није заборавила да метне
три бразлетне и два сата,
и прстење од злата,
ешарпа шарена као у пловке,
потпетице као оловке,
а шешир висок
не пролази кроз врата.

Трећа мама

Трећа мама је права правцата,
има очи, нос и уста,
обрву учитељски строгу,
и лепу косу густу,
и руке, и на свакој
по седам, осам прста
свих боја и врста –
само нема ногу!
Можда је загазила у воду,
можда клечи –
а иначе је дивна,
немам речи!

Четврта мама

Четврта мама има два ока дубока,
два уха и две руке
али од неке муке
стоји на једној нози
као рода,
и кад пожели да хода,
мора неко да је вода,
да се не би спотакла
и разбила, као да је од стакла.

Пета мама

Пета мама као у дечјој причи
на Палчицу личи,
ноге јој и руке
мајушне као у лутке,
сукњица кратка,
у коси лептир-машна,
само кишобран носи
дебљи од стабла
и ташну огромну
као школска табла.

Шеста мама

Шеста мама би била сасвим мила,
али уместо усана
има два црвена брка,
јер се боја разлила
и сад, сирота, личи

на чиче из јуначке приче,
једино је спасава
сукња плава.

Седма мама

Седма мама води о канапу
рекло би се, мачку,
јер зверка има брке и белу шапу;
а можда води и лава,
јер је зверци велика глава
и дуга грива
као што у лавова бива
(сликар без искустава
уместо мачке лако
нацрта лава),
а може то бити и љут, опасан кер –

углавном, о канапу
мама води у шетњу неку звер.

Први тата

Стоји један тата
висок као палата
на четири спрата,
али шта то мари,
лепоту му то не квари,
већ што има два пара ногу
високих као шестари,
и главу четвртасту,

и наврх носа црвену красту.
(Није морала та мрља
тати баш на нос пасти.)
Цртала кћи Ана,
стара девет стотина дана.

Друџи шаџа

На другом тати спазиш прво лулу
велику као кулу
и дим густ и црн
стоји над њом као грм.
Испод слике написао бата
словима штампаним као квадрати:
„И ја ћу кад порастем
пушити као тата.”

Један деда

Ту је један деда,
или тата, или ујка.

Коса му је зеленкасто седа,
као хајдук гледа,
али уместо граната и јатагана
опасао око струка
венац банана.

Цртао дечак Веља,
стар сто четрдесет недеља.

Друга бака

Друга бака је још горе среће:
састоји се из три вреће
и једног ћупа –
једна врећа јој је глава,
друге две су рукави
плави,
а велики жути ћуп
бакин је труп.

Ове мрље, вреће и шаре
прва су слика сликарке Маре.

У ДЕЧЈОЈ БИБЛИОТЕЦИ

Читала сам ти о диву,
о аждаји и змају,
прстену чудотворном
и вилинскоме крају,
читали смо о томе доста;
сад ходи истину живу
да видиш која лепша
од најлепше бајке поста.

Погледај оних тамо
стотину мравињака
што носе, копају и секу;
то нису, нису мрави,
већ људи живи, прави;
они ће пре стотог мрака
с места на друго место
пренети читаву реку.

Улице јуче су овде
још разривене биле,
а данас поплочане;
то нису, нису виле
очистиле својим скутом;
девојке раздрагане
прошле су овим путем.

На земљи на све стране
живот се претвара у причу;
мостови као дуге
у једном тренутку ничу,
у светлост се испредају воде,
ноћи се бистре у дане,
дани личе на зоре,
бајке по земљи ходе.

Нису то, нису виле
махнуле својим скутом
и од земље створиле бајке,
није то снага дива
што лице земље мења;
пођи ма којим путем,
срешћеш децу и мајке,
обична људска створења;
из њиних руку и срца
бије та снага жива.

СЕСТРЕ БЕЗ БРАТА

Сестре:

Борићу, борићу вिति,
хоћеш ли брат наш бити,
да има ко да нас воли,
да има ко да нас штити?

Борић:

Био бих брат вама,
цурице,
да немам две сестре,
јелице.
Две сестре, јеле зелене,
не могу живети
без мене.

Сестре:

Голубе, голубе бели,
тражимо брата себи.
Да ли ти, птицо бела,
брат нама био не би?

Голуб:

Имам све сестрице,
беле голубице,
најмлађе из јата.
Ако с вама одем,
остаће без брата.

Сестре:

Месече, месече сјајни,
да братац будеш нама,
хоћеш ли ти бар хтети
да имамо волети кога,
да имамо се у кога клети?

Месеу:

Имам већ сестрицу,
на небу звездицу.
Остала би јадна
сред небеса сама,
ако пођем с вама.

Сестре:

Вило, добра вило,
маленога свога
брата нам поклони,
да се игра с нама
и по шуми гони,
брани нас од мрака
и од вука злога.
Поклони нам, вило,
брата маленога!

Вила:

Иштите ми, децо,
моје десно крило
и најдражу вилу
из мојега јата,

ил' што друго било
све ћу дати вама;
само вам не могу
дати свога брата.

ДЕЦА ГРАДЕ ЗВЕРИЊАК

Деца:

Би ли, зеко бео,
би ли с нама хтео
да пођеш у град?
Имао би код нас
купуса и зеља,
слатке шаргарепе;
скакао би залудан
ваздан од весеља
усред баште лепе.

Зеца:

Лудо волим,
ви то знате,
и салате,
и травице;
али да ми сада дате
младог зеља
триста кила
и купуса све главице,
из поља вам
не бих пошô.
Слобода је мени мила.

Деца:

Би ли хтела, пријо,
би ли хтела, лијо,
да нам будеш гост?

Ми бисмо те пазили,
ми бисмо те мазили,
не би знала никад
шта је глад и пост.

Госпођа би била,
пилећу би чорбу
ти поваздан пила.

Лија:

Сматрам позив, децо,
ваш за праву част;
пилећу чорбицу
јела бих у сласт.

Али оставите
одмах луду наду:
волим гладна у шуми,
но сита у граду.

Деца:

Би ли хтео, дедо,
би ли, хтео, медо,
са нама у град?

Још два-три другара
ми бисмо ти дали,
провео би живот
у песми и шали.

Слушао би ваздан
музику да свира,
ваздан меда јео
с великих тањира.

Медо:

Јесте да сам дембелан,
волим живот удобан,
и шалим се цео дан.

Волим и да поиграм,
и музику добро знам,
и не волим да сам сâм:

али не бих медо сед,
ни за песму ни за мед
да слободу своју дам.

Деца:

Би ли хтео, јеже,
би ли хтео, кнеже,
са нама у град?

Средом би се купао,
петком би се бријао,
суботом се шишао,
а недељом ваздан
по гостима ишао.

Јез:

Хвала, децо, хвала!
Мене су и лане
нека деца звала.
У моме је роду:
нити да се шиша,
нити да се брије,
ни за госте није:
одвећ мало једе,
одвећ мало пије,
за њега живота,
без слободе није.

Деца:

Би ли хтела, секо,
би ли хтела, веко,
са нама у град?

Не би знала шта је
ни брига ни рад.
Волео би тебе
тамо стар и млад.

Веверица:

Ја сам много стидљива,
моја децо лепа:
стидим се свог кретања,
и свог дугог репа,
своје скромне бундице,
својих оштрих зуба –
више волим у дупљи
мога старог дуба.

Деца:

Би ли хтео, јелене,
ти из горе зелене
са нама у град?

Имао би дворове
и у врту борове,
у постељи сламице,
и чамове јаслице,
и са чесме водице.

Јелен:

Ја хоћу слободице!
Имам чисте водице
на горскоме извору
и траве по избору.

Деца:

Би ли хтео, стриче,
би ли хтео, вуче,
да живиш кô бан?

Била би ти мека
постељица, сува,
и топао стан
и кад киша пада
и кад ветар дува.
Имао би слугу
да те пази, чува.

Вук:

Ја вам, моји ђаци,
као пустињаци
изнад свега волим
да живим у црним
гудурама голим.
Не плашим се кише,
ни ветра кад дува.
Ја слободу волим,
и није ми мило
да ме ма ко чува.

ЖИВЕ ИГРАЧКЕ

Има у блиском крају света,
одавде на десет хиљада корака,
село треће,
шума пета,
фабрика живих играчака.

Сви наши београдски аутомобили,
све железнице
навијане кључем,
лутка која се сама свуче
и обуче,
према њима су праве трице.

Има у блиском крају света,
одавде на десет хиљада корака,
село треће,
шума пета,
девојчица што још не зна да хода
а крај ње трчкара и пијуче
тридесет малих, живих справа,
на свакој реп, две ноге, глава,
међу њима
и живо, сасвим мало куче
што већ од јуче
само трчкара и скамуче,
не мора да се навија кључем;
и мало, права играчка, прасе,
грокће само, не навија се.

Признајем од свих на свету фабрика,
од свих вештачких рода,
највише волим сеоску фабрику
играчака
која прави справу што сама хода,
што сама лаје, сама пијуче,
навијати се не мора кључем.

ПУСТИ, ПУЖУ, РОГОВЕ

Ваздан деца шапућу
и деле на слокове:
– Пу-сти, пу-жу, ро-го-ве,
ако нећеш пустити,
ми ћемо те носити,
чак у своје домове.
Нећеш више видети
зеленику травицу,
ни кроз траву стазицу.
Ни суседа мрава,
зрикавца, јеленка,
нећеш више срести.
Нећеш више пољска
своја јела јести;
мораш као и ми
ваздан пити млека,
па ма ти не било,
пужу, млеко мило.

Пу-сти, пу-жу, ро-го-ве,
ако хтеднеш пустити,
ми ћемо ти купити
за доручак судове:
од те речне шкољчице
седефасте зделице,
виљушке и кашике
од рога јеленка,
да ти трају до краја
твога пужјег века.

КО ХОЋЕ ДА ДОЖИВИ ЧУДО

Ко хоће да доживи чудо
мора имати срце невино
као млеко,
не сме бити уображенко,
јер такву створу
доживети чудо је тешко.

Ко хоће детињу радост да нађе
мора умети да опрости
оном ко му подмеће клопке и замке,
и оне ће се претворити
у кочије и лађе
и у санке.

Ко хоће да доживи чудо
мора се радовати као ласте,
мора му бити дато
да може и заплакати обилато
и кад до дечака већ одрасте.

Ко хоће да доживи чуда
мора веровати да она постоје
у свету свуда,
да покрај звезда што их видимо
и невидљиве звезде се роје.

Мора веровати међ' гласовима
који допиру до нашег уха у тихо вече
да их још исто толико има,
да и песма за коју немамо слуха
сваки час украј нас протече.

Ко хоће да доживи чудо
не сме згазити на стази мрава,
не сме каменом птице да туче,
јер од двораца где чудо спава
та нежна бића чувају кључе.

АПРИЛСКА ПЕСМА

Девојчице, ја сам расла
где расту зебе и чворци,
где хује пропланци, шуме,
и ветри развигорци.

Двориште је моје било
поред саме бистре реке,
навраћале су у њега
често лисице и зеке.

Девојчице, ја сам расла
где се у високој трави
поваздан играју жмуре
скакавци, попци и мрави.

И сад, чим добијем писмо
од зеленога априла,
пожелим да се вратим
где сам у детињству била.

Кућа је стајала моја
украј кућице пужа,
близу танке путање
што се кроз поље пружа.

Тркали су се са мном
потоци, брзи тркачи,
хрвала сам се с ветром,
да видимо ко је јачи.

Пљуском сам априлским ишла
по води до чланака,
обућницу је моју
сушила добра бака.

И сад кад добијем писмо
од зеленога априла,
сетим се како је она
добра, предобра била.

Ја сам расла где звезда
изнад брда израста,
где се играју на ветру
деца граба и храста.

Расла сам тамо где расте
месец румени, здрави,
с децом се на реци игра,
мост им сребрни прави.

Расла сам где расте небо
изнад поља у цвету,
била сам ближа сунцу
но жутом сунцокрету.

Зато, чим ми се април
картом отуда јави,
пожелим да са њим прођем
тамо по густој трави.

БОГАТО ДЕТИЊСТВО

У детињству сам била кнегиња,
имала сам и свога кнеза,
претворена од неког врача
у високо дрво бора,
имала сам и супарница
лепших од себе, бреза,
и имала неколико
славуја удварача.

И као кнегиња свака,
или кнежевска сестра,
имала сам три оркестра:
оркестар зрикаваца,
што свира за првог мрака,
и птичији оркестар са храста,
и жабљи са жабљака.

Имала сам десет воденица
на речном рукавцу,
од кукурузовине свака,
још ми певају у слуху,
и десет зелених чардака
и кула у ваздуху,
још с прозора и светлости
њине одблесак понеки сине.

Имала сам кнежевска ловишта
лептира и вилиних коњица,
имала своје воћњаке
јагода и купина,
модрих трњина и леска
читаве дрвореде.
Штета је само што нисам
имала кћер или сина
да ми кнежевину наследе.

III
ЧУДО У ПОЉУ

ДОБРО ЈУТРО¹

Добро јутро, бубице сана!
Пењу се уз небо кочије дана.

Кочијаш сунце седи на боку,
ватра му гори у светлу оку.

Облаке белце шиба бичем
и раздрагано кличе, кличе.

Поздравља кочије пролећног дана
и јагње бело и црна врана
и уцветала трешњева грана.

Зашто си нема, бубице сана?
Пењу се уз небо кочије дана.

¹ Песма „Добро јутро” објављена је под овим насловом у периодици а у збирци *Чудо у пољу* јавља се са насловом „Пролећно јутро”. Определили смо се за први наслов (Нап. прир.).

ЧУДО У ПОЉУ

Ко хоће да доживи чудо
мора устати врло рано.

Милион ситних патуљака
у ране сате
на траве влати,
пшенице струке,
и на живице,
на перје птице
ниже росу.

Сви су мањи
од жира букве,
имају руке,
лице и косу
ко зелену,
ко плавичасту,
а понеки су сасвим сури.

Остави брзо покривач, јастук,
па пожури
да видиш народ вредних шака –
јер и њих нестаје као росе
од ветра и од сунчаних зрака.

ЛИВАДСКО ЗВОНЦЕ

Бим-бам,
ударам,
већ је дан,
већ је дан.
Мрав пошао
на пут ран,
дошла пчела
цветовима
већ у стан.

Бим-бам,
ударам,
да се буди
цвет и кам,
да травице
дремљивице
буде срам.

Бим-бам,
ударам,
мили већ
и пужић сам,
а миш слепи
бунован
побегао
на таван.
Бим-бам,
ударам.

У ГОСТИМА

Позвао је мај
све бубе на чај,
од осе до пчеле,
да се провеселе,
тихе бубамаре,
лептире, бумбаре,
и ливадске попце,
и рударе ровце.

Спремио је мај
судове за чај,
изнео у поље
разнобојне шоље,
позлаћене купе,
чутурице скупе,
и румене зделе,
и крчаге беле.

Сипао је мај
сваком мед у чај,
у црвене лале,
у звончиће мале,
у хајдучку траву,
перунику плаву,
у жуте љутиће,
да заслади пиће.

Попио је свак,
и лептирић лак,
чаја пола литре,
засвирале цитре,
зачула се труба
свирачица буба,
из оближњег жбуна
запевала жуна.

КИША НА ЛИВАДИ

Умијте, умијте добро очи,
говори ливада деци-цвећу,
док киша овако из неба точи
и пере кровове, круне дрвећу.

Умијте, умијте добро лице
док пљусак овако из неба лије,
умијте румене трепавице,
да буду јоште руменије.

Умијте се, перунике,
док киша плаха још не сушта;
ивањска траво, расплећи кике,
коса је у тебе дуга и густа.

Има данас кишице младе,
да се окупа сто ливада,
расплећите се, беле раде,
докле овако снажно пада.

Перите рупце шарене, жуте,
говори ливада кћерима редом.
Перите беле рукаве, скуте,
по целом пољу, недогледом.

Има данас на небу воде,
да се окупа сто пашњака.
Умивајте се! Да, живе згоде:
киша је тако бујна и млака!

ХВАЛИСАВА ПАТКА

Га-га-га,
нека чују
сва села;
синач ми је
момчина,
три је реке
препливô
и четврте
допола.

Га-га-га,
кћерка ми је
грлата,
по пет села
надвиче,
шесто село
допола.

ХВАЛИСАВИ ЗЕЧЕВИ

Хвалили се зечићи
у зеленој травици.

Један рекô:
– Тако ми
не отпала рука,
не бојим се вука.

Други рекô:
– Мајка
да ме жива
не гледа,
не бојим се медведа.

Трећи рекô:
– Тако ми
кунусова струка,
не бојим се лисице,
копца ни баука.

Утом нешто шуснуло
негде испод грана,
разбегли се зечеви
на стотину страна.

КОС И НОС

Хвалио се кос
да има од свију
птица лепши нос.

То зачула рода
што крај реке хода,
шљап, шљап,
па повика: – Треба
нос да је ко штап!

То зачуо орао
па заклика: – Брука!
Нос треба да буде
кô у мене, кука.

Тад довикну детлић
с околних дрвета:
– Носић треба да је
оштрији од длета.

Канаринку туда
нанео је пут,
зацвркута: – Носић
треба да је жут.

Долетео гавран
на оближњи трн,
па загракта: – Нос је
лепши кад је црн.

Заплака се кос
па под крило стави
свој малени нос.

БУМБАР ГОТОВАН

Пошао бумбар на излет,
сав прерушен као странац,
на леђима шарен ранац,
а на сваком прсту редом
прстенчића златних пет.

Када стиже на појату,
зукну бумбар дембелан:
– Даћу вама добру плату,
нађите ми одмах стан,
на првOME само спрату,
стан светао, раскошан.

Понуди му собу паук
на чардаку светлом свом,
понуди му пуж ливадски
свој седефни лепи дом,
своје гнездо стара сврака,
понуди му мравак неки
кулу на врх мравињака.

Разне бубе, с разних страна,
бринуле се око стана
крупног госта готована,
бринуле се да му буде
вода хладна, слатка храна,
нудиле га да остане
у гостима десет дана.

Само пчела нека мала
удари у смех, у звон:
– Какав путник! Какав странац!
Ја знам добро ко је он,
мада носи шарен ранац,
то је бумбар готован,
стршљену је љутом знанац,
а кум му је лењи трут.
Покажите њему пут,
нек сам себи тражи стан
троми бумбар готован.

ЛИМ И ДРИМ

Рекле реке Лим и Дрим,
један другом побратим.

– Па шта с тим?

Нека само даље теку
Лим и Дрим.

А у Лиму живи рак
и с њим ситни мрморак.

– Па шта с тим?

Нек о томе брине Лим.

– Покрај Дрима ваздан шушка
белоушка.

– Па шта с тим?

Нек о томе брине Дрим.

– А у Лиму птица штрк
рибицама масти брк.

– Па шта с тим?

Нек о томе брине Лим.

– Покрај Дрима скаче стринка
гаталинка.

– Па шта с тим?

Нек о томе брине Дрим.

– А у Лиму има дом
мали сом.

– Па шта с тим?

Нек о томе брине Лим.

КРОЈАЧ

Шије рачић цео дан
за рибицу копоран.
– Рачићу,
кројачићу,
збори њему рибица,
хаљиницу шиј мени,
да буде од шкољкица,
да се пресијава
ко кадифа права
и да се шарени
као перје птица.

Ја ћу теби изнети
из дубоког врукта
три сјајна белутка
ноћу за узглавље;
и шачицу меког
за постељу песка
тамо испод леска;
и за твоје увек
молићу се здравље.

СТРАХ

Цију-ци,
у рупу, мишићи,
скријте репиће
у пеленгире,
да вам не вире,
иза пећи су
мачкови зли.

Ако се коме
кија и зева,
скичи и пева,
и шала каква
изводи пушта,
нека шаку
стави на уста
и не чује се
да је жив.
Цију-ци!

ЛЕКОВИТЕ ТРАВЕ

Ми смо траве миришљаве
са ливада и пашњака
лекови су нама род,
ујак нам је восак жути,
а стриц нам је љути јод.

Ми смо траве миришљаве,
вида како која уме
од грознице, од реуме,
пун нам лека сваки зглоб,
рођаке су нама гуме,
а рођаци маст и скроб.

Ми смо траве миришљаве
са пашњака и ливада,
ми водимо с болом рат,
наш рођак је липов мед,
воћни шећер наш је брат.

Ми смо биљке чак са мора,
с океана даљног плава,
жутиловка и агава
и ловор и рузмарин,
мелеми су наша браћа,
а мирис нам мио син.

Ми смо траве са камења,
око јела, око вења,
са утрине, крша гола,
уз планинске реке ток,
рођака је наша смола,
рођак нам је биљни сок.

Ми смо траве миришљаве,
својих круна шаренило
украли смо дуги ми,
отац нам је сунце било,
земља нам је топла мати,
боја свака – наша кћи.

Ми смо траве украј пута,
пиревина и кукута
и висови бокор љуља,
репушине зелен скут,
сестре су нам биљна уља,
даљни рођак отров љут.

ВЕЧЕ НА РИТУ

Залази дан врх мочвара
и снопљем просипа злато
на зеленило бара,
и црно обалско блато.

Ђарлија ветар кроз ситу
и трску благо ниша.
Меко пада вече
по широком рити,
као успаванка
сањива и тиха.

Никаквога нигде звука
између неба и златних вода,
осим пада мале капље.
На видику бела
закаснела рода.
Скриле се и ћуте
у рогозу чапље.

МЕСЕЧИНА

Плете месец сјајна, сребрнаста ткива.

Летње вече млако.

Кроз пуну пољану два зелена дива
белом стазом, ћутке, путују полако.

У небо се стаза на видику слива

кô река у талас широкога мора.

Путују лагано, кô два створа жива,
сребрном равницом два висока бора.

Шта ли душа њина месечином снива
у то вече млако?

Ено, ено, стазом што све беља бива
борови ка небу путују полако.

ПОКОШЕНА ЛИВАДА

Ливада крај реке сања.
Зрикавци тужно зричу.
Помрлих трава душе
још лебде врх откоса
што се лагано суше.
О, ви не знате тужну
о смрти трава причу.
Зрикавци тужно зричу.

Јутрос дођоше неки
дивови као храшће
у домовину трава;
и мртво паде безброј
љупких шарених глава;
и безброј нежних тела
зденуше у плашће
дивови као храшће.

Свега девојка једна
златног округлог ока
и трепавица бели'
лепрша на ливади
и рањеницима дели
мирисе, осмехе чедне,
уместо црвеног сока,
девојка златног ока.

Сутра опет у зору
доћи ће дивови ови,
и страшне сурове виле
зднуће у сена многа
мирисне главе миле.
Лежаће у једном гробу
толики милиони.

Доћи ће дивови они.

Тужно зрикавци зричу,
чује се до облака;
вечера целог жале
зелен-коњиц и своје
лепе витезе пале.
Плачу над гробовима
мртвих, драгих јунака.

Чује се до облака.

СВИТАЦ

Погледај, сестрице, лети свитац
час изнад њива са зрелим житом,
час над високом јелом витом;
дотиче крилом час цвет, час трн;
час је као зора румен,
час је као поноћ црн.

Погледај, сестрице, сјајног светњака,
сад блуди изнад нашег цветњака,
светао као да је дошао са звезде.
Не хватај га,
јер ако га будеш руком такла,
биће мрк као да се дигао из пакла.

Видиш, сестрице, све се мења:
час смо радосни, час жалост тиха
срца нам њиха,
час ходимо преко цвећа,
час ходимо преко стења.
Као румен свитац срећа нам се чини
да гори у врту нашем; али кроз трен
опазимо је сјајну у даљини.

ПЕСМА ЗРИКАВАЦА

Зри, зри, зри,
на земљу долазимо ми
у одређени сат,
да траве узри влат,
да шећер у грозђу ври.

Зри, зри, зри,
свирачи чудни смо ми,
уз нашу свирку све зри,
трњина, купина и ти,
кукурузе зелени.

Зри, зри, зри,
кад засвирамо ми,
уз твој зелени бок,
у селу свако зна
да ће за дан, за два
твој млечни узрети сок.

ВОЖЊА

Возимо се. Покрај пута
разасута
села леже.
кô потоци после буре
коњи јуре,
лете, беже.

Врх потока и шипрага
топла, блага
вечер пада.
Возимо се. Сања цвеће;
мирис слеће
са ливада.

Гле, сеоске куће беле
као стреле
тек пролете.
Поред пута стабла вита,
шибље, жита
лете, лете.

Гле, почињу и светлаци,
лета знаци,
да се пале,
и из магле трепте сиве
као живе,
звезде мале.

По бескрајно нежном, меком,
и далеком
небу плаву
насмејани месец блуди,
што на људи
личи главу.

Возимо се. Покрај пута
разасута
села леже.
кô потоци после буре
коњи јуре,
лете, беже.

ОБЛАЦИ

Ходајући јутрос ван града
преко брежуљака
и ливада
спазим на небу два облака
тек рођена, млада,
скоро дечака.

Играли се како се игра дете
кад у поље клисне од маме,
трчали, вешали се о сваку грану,
и само што погледах на другу страну,
порастоше као атлете
заспале у стогу сламе.

И опет тако изненада,
док сам свратила са њих очи,
од тих јунака и младића
постадоше седа бића
и бела им нарасте брада,
већа од водопада.

После још мало корачаји
погледам опет према њима,
а оно небо се сјаји.
Тако им се живот сврши
док сам ходала још по стази,
нешто их развеја и распрши;
само негде над шумом
опазих бели јелен гази.

БЛИЖИ СЕ, БЛИЖИ ЛЕТО

Ближи се, ближи лето;
у души већ га слутим.
Помаља златну косу
у зрелим њивама жутим.
Зрикавци су ми рекли
које у путу сретох:
„Ближи се, ближи лето.”

Ближи се, ближи лето.
Помаља усне рујне
у булкама црвеним.
Миришу ливаде бујне
и поља и шумарци
које у путу сретох:
„Ближи се, ближи лето.”

Ближи се, ближи лето.
Као сјајна царска круна
златна му светлуца коса
румених свитаца пуна.
Сви су ми они рекли
кад их у путу сретох:
„Ближи се, ближи лето.”

МОНАСТИР ЗЛАТНИХ КУБЕТА

Градили манастир сунце и глечери.
Узидали му зиму у темеље,
кубета покрили жеженим летом,
у прозоре уплели пролеће цветно.
Испод свода
около двери и врата
овили венце пуне јесењег плода
и лисна злата.
Од светитеља узели ореоле,
од месечине четири уштапа
и њима зидове обасјали голе.
Из планинског дубоког мрака
позвали љуте змајеве старе
да око храма урвином крстаре,
да заводе шуми у непроходе
када се чете појаве Турака.

ЈЕСЕН

Прошетала јесен по густом шевару,
пропланку и шуми, сеоскоме путу,
у дукату, бакру, и у ћилибару
и по који смарагд на шареном скуту.

Изгледаше кô да бол је тајни гања
други пут кад прође у мрку оделу,
суморна и бледа, измеђ сухог грања,
и у сиви вео зави шуму целу.

Задњи пут кад прође, плакала је врло
редом изнад свију напуштених гнезда,
а црну јој косу и уморно грло
красило некол'ко сребрнастих звезда.

СМРТ ЛИШЋА

Шта то, мама, тако тужно прича ветар,
кад од његове приче
лишће бледи и опада?

Можда причају ветрови да су селице
помрле од умора
и подавиле се у далеком мору?

Можда су донели ветрови
на свом крилу
уплашени крик селица?

Шта то, мама, тако тужно прича ветар,
кад од његове приче
лишће бледи и опада?

Можда ветар прича да се сунце уморило
и пало у воду
и да никад више неће доћи?

Ко би ми могао рећи
зашто лишће бледи и опада?

ОБЛАК УМЕТНИК

Гледала сам на небу
облачак инокосни,
као цвет лагани, росни.
Сам сред пучине сиве,
без друга каквог, облака,
без блиске душе живе,
стао је да се пашти
да дворац сазида бели
како га види и машти.
Зида га, зида час цели,
па незадовољан сруши,
остане без иметка,
и поново се диже
испочетка, испочетка.

Сад му се не свиде куле,
без срца их обара;
а сад од степеништа
камен на камену не оста;
па опет изнова ствара,
никад му није доста.
Код куће, на месецу,
кад ноћ доплови бледом,
потражих последње песме
што сам их писала за децу
да видим, да не морам
све их брисати редом.

IV
ЗАГОНЕТКЕ ЛАКЕ
ЗА ПРВАКЕ ЂАКЕ

Живи у дому
чистуница,
мала јој, мала
главица,
дуге јој, дуге
сукњице,
ткане сред брезове
шумице.

МЕТЛА

Од крзна носи бундицу
као богаташице,
а ваздан чучи крај пећи
где стоје
ватраљи и машице.

МАЧКА

Има језичак,
а не говори;
има пламичак
кад светли и гори.

СВЕЂА

Плетено је – сито није;
округласто – слово није;
од греде до греде
бубица га преде,
промаја га вије,
мамица га паје.
Сада већ знаш шта је.

ПАУЧИНА

Ковачницу
мајушну знам,
као ковачница свака
ваздан чини:
бим-бам,
тика-така.

ЧАСОВНИК

Округло је
и глатко је, ђаче;
лупнеш га
о земљу,
оно скаче,
скаче.

ЛОПТА

Бржи од птице,
више узлеће,
а крилима не креће.
Од шале највећу брзину превали,
на земљи огроман,
а под сунцем мали.

Нити је ружан,
нити леп;
има само
главу и реп.
Глава лака
и реп лак
под облаке
лете чак.

АВИОН

Пет близанаца,
браца,
заједно се мију,
и заједно ију,
заједно све раде;
у истом имају дому
још петнаесторо
браће младе.

ПРСТИ

Свилено крилце,
скривено рилце;
кад те убоде,
ето незгоде,
али и сласти
кад те почасти.

ПЧЕЛА

Знам једног зидара,
као трун је мали,
али дићи уме
сред ливаде, шуме,
за себе, не за те,
дворе и вајате.
И зна лепше него
и рудари сами
да буши ходнике
у земљиној тами.

МРАВ

Ножнице има,
а кројач није.
Нити кроји,
нити шије;
а носи лепе
капутиће.
Водоземац
неки биће?

РАК

Трепти нешто насред села.
Сјајно је – није роса,
крилато је – није пчела,
није мува, није оса,
није ватра – мада гори.
Шта је ово, одговори!

СВИТАЦ

Скрупчало се,
клубе није;
бодље има
јеж није;
крпељи се,
крпељ није.

ЧИЧАК

Био је у пољу златна звезда мала
и наједном од ње лоптица постала
од звездица белих као перце лака,
а кад ветар дуне, лете пут облака.

МАСЛАЧАК

Шта то шеширић носи
на јединој нози?
Каткад нас трује,
каткада храни,
а ниче
кад су влажни дани.

ГЉИВА

Имам тридесет и три
ђердана око врата,
ко од сува злата;
што луже на сунцу стоје,
све су лепше боје.

КЛИП КУКУРУЗА

Живи на небу
мађионичар.
Мења се сваки пут:
сад је црн као гар,
сад бео, сад жут.
Сад је цео,
сад растури се у комаде.
Сад је кула,
сад чича седе браде,
сад шума, сад чун.
Час је цар злата пун,
час просјак обувен у траље,
и тако даље...

ОБЛАК

Далека је ризница,
препуна је злата,
малених новчића,
великих дуката.
Чувар сав од злата
стражари код врата.

МЕСЕЦ И ЗВЕЗДЕ

V
ДЕЧЈИ РАЗГОВОРИ
(ХАИКУ ПОЕЗИЈА)

Озон завичаја

344.

Врапчево око
сићушно,
а огледа цео свет.

346.

Млади витези,
а већ имају дугу
зелену браду.

(Кукуруз)

384.

Ројеви звезда
попадали по ливади,
сјаје и дању.

(Млад маслачак)

389.

Ноћас снег целац
побеже из ропства
љутоме мразу.

(Лајавица)

Мраву нарасла
криоца љубави
и полетео.

392.

Још у детињству
стекох многе немуште
пријатеље.

405.

Покипело
млеко у месечевој здели
прелило земљу.

449.

Тихо! Глас реке
из детињства ми се јавља
хоћу да слушам.

451.

Дечји разговори

1.
Славуј ноћас
непрестано певао
нешто о деци.
42.
Дечак ставио
прут преко речеце –
мост мраву.
47.
Деца кидају
лептирима крила,
биће зли људи.
59.
Прваци мисле
да се њихов учитељ
већ родио стар.
60.
Зна ли учитељ
зашто су сунцокрету
трепавице жуте?

-
91.
Класје пшенице
сунце претвара у златне
кићанке.
92.
На ведром небу
ко на грудима маминим
златан медаљон.
96.
Светлом кичицом
сунце црта по ливади
тамне шаре.
98.
Лубенице су лење,
стално се на сунцу
излежавају.
99.
Лубеница је
пуна скамењених
бубица.
103.
Небо над нама
има ноћу милионе
златних зеница.

Из волшебнога
лонца месечева, сјај
једнако кипи.

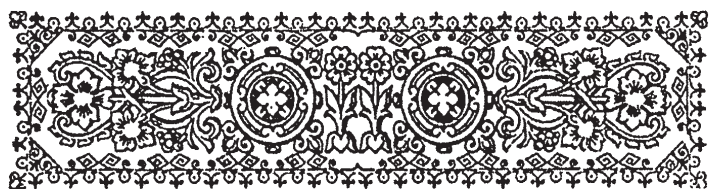
104.

Рибари лове
из мора рибу, песници
небом звезде.

105.

Јесен долази.
Кукуруз пустио браду
као мој деда.

106.

О ОВОМ ИЗДАЊУ

Избор поезије за децу сачињен је на основу критичког издања *Целокупних дела Десанке Максимовић*, превасходно из шестог тома *Песме за децу* који су 2012. године приредили Слободан Ж. Марковић и Зорица Ивковић Савић. У жељи да прикажемо разноликост песничког опуса, одлучили смо се да у избор укључимо и хаику песме, у чему смо се користили трећим томом *Целокупних дела*, под називом *Песме. Књига група (1988–1993)*. Хаику поезија који су 2012. приредили Живан Живковић и Бојан Борђевић.

У избор су укључене песме из збирки *Врш дејствијства*, *Вешрова усјаванка*, *Пролећни састанак*, *Росна руковети*, *Шумска љуљашка*, *Чудо у пољу*, *Сунчеви поданици*, *Дете у шорби*, *Бела врана*, *Писма из шуме*, *Песме о птицама*, песничке загонетке из збирке *Загонетке лаке за ирваке јаке*, песме из периодике, као и хаику песме из збирки *Озон завичаја* и *Дечји разговори*.

Редослед песама није могао бити хронолошки из више разлога. Превасходно, то онемогућава обимност и разгранатост укупног песничког опуса, у временском, поетичком и мотивском погледу. Десанка Максимовић писала је о детињству и за децу током целокупне песничке и књижевне каријере. Осим тога, из својих *Сабраних дела* (књ. 1–7, 1969) и *Сабраних песама* (1982) изоставила је велики број пе-

сама (њих су, редом по збиркама, приређивачи шестог тома издвојили у *Песме за децу које нису ушле у VI књигу Сабраних песама*, а затим и у поглавље *Песме објављене у периодичним публикацијама*). Из ових разлога определили смо се да поезију груписамо у неколико тематско-мотивских целина које смо насловили по објављеним збиркама: 1. *Писма из шуме*: певање о свету шуме и шумским бићима; 2. *Сунчани поданици*: певање о свету детињства; 3. *Чудо у пољу*: шири песнички доживљај природе; 4. *Загонетке лаке за прваке ђаке*: песничке загонетке; 5. *Дечји разговори*: хаику поезија о детињству и инфантилном виђењу природе.

3. 0.

ПОГОВОР

ДЕТЕ КАО СУНЧАНИ ПОДАНИК У ПОЕЗИЈИ ДЕСАНКЕ МАКСИМОВИЋ

Наша млада, лепа и паметна Десанка Максимовић не воли да се говори о њеним јубилејима. Не због себе него због нас. Жао ми је кад помисли колико смо сви ми за то време остарили и ситиди се што и она сама још није.

Душан Радовић¹

Поезија Десанке Максимовић је важна за српску поезију за децу. За своје стваралаштво песникиња је добила бројне награде и оно, срећом, чини саставни део школских лектира. Били су јој наклоњени изучаваоци књижевности, састављачи антологија и млади читаоци. Деценијама после одласка, она је и даље жива у српској књижевности и култури.

Повод овом издању је двоструки јубилеј везан за живот и дело наше књижевнице: 125 година од рођења Десанке Максимовић и 30 година од како нас је напустила. Истовремено, реч је и о тридесетогодишњици постојања Задужбине „Десанка Максимовић” која се стара о очувању њеног лика и дела.

¹ Радовић, Душан, у: Зорица Хацић (прир.), *Што година Душка Радовића*, Београд: Mascom, 2022, 365.

Подстакнути јубиларним тренутком, потрудили смо се да начинимо избор из песничког опуса за младе читаоце и понудимо један нови угао.

Детињство је присутно у целокупном песничком опусу Десанке Максимовић и у њему заузима важно место: „она доследно ствараће за децу доживљава као враћање детету у себи и својеврсном ‘задовољству у певању’”.² У опусу разликујемо песме о детињству – евокације минулог доба и доживљаја света и песме са инфантилном лирском позицијом, у којима говоре антропоморфизоване птице, кукци и животиње, траве, а слика света се обликује као игра. Песме о детињству из прве (*Песме*, 1924) и друге збирке (која је и насловом њему посвећена – *Врш детињства*, 1927) ауторка је касније прикључивала својим збиркама за најмлађе читаоце. То важи и за последњу збирку из 1991. која се зове *Дечји разговори* (хаику).³ Самим тим, и песнички опус за децу

² Радкић, Василије, „Рукопис игре у поезији Десанке Максимовић”, у: *Стваралаштво за децу Десанке Максимовић*, зборник радова, прир. Слободан Ж. Марковић, Десанкини мајски разговори, књ. 16, Београд: Задужбина „Десанка Максимовић”, 2003, 41.

„Можда је слабост према овој наивној песми уствари љубав за родни крај, привезаност за његове лепоте, за вечерњу сетну свирку зрикаваца уз коју сам расла”; Максимовић, Десанка, према: Поповић, Радован, „Животопис Десанке Максимовић – Песникиња душе Србије”, у: Максимовић, Десанка, *Биобиблиографија*, том 10, *Целокупна дела*, Београд: Задужбина „Десанка Максимовић” / ЈП Службени гласник / Завод за уџбенике, 2012, 28.

³ У међуратном периоду објављује приче и песме у периодици. Четрдесетих објављује *Залонешке лаке за ђаке ирваке*, *Паукову љубашку* и *Шарену шорбицу*, а после Другог светског рата поеме *Златни лејшир* и *Бубамара*

подразумева десетине песничких збирки, поеме, хаику песме, песничке загонетке, попуњалке; томе треба придружити велики број избора и приређених издања. Ако знамо да и у својој прози за децу често користи стихове као говор јунака, разумећемо да је поезија била органски чинилац њеног књижевног изражавања. Тврдила је да не пише за одређени узраст, већ према инспирацији: „Да ли су ове песме писане са свешћу да се пишу управо за децу? Ретко. Писане су као и сваке друге: без обзира ко ће их читати, писане су јер песник није могао да их не напише, није могао да се не сећа детињства и чуда у њему доживљених”, каже ауторка у предговору *Сунчаних ђоданика*.⁴

Своје место у књижевности за децу стицала је постепено, у међуратном периоду, а у другој половини прошлог века она и Бранко Ћопић сматрани су најпопуларнијим дечјим писцима и најрађим гостима у школама, библиотекама, на књижевним сусретима и манифестацијама широм бивше заједничке државе. Као и у књижевности за „одрасле” није непосредно учествовала током педесетих и шездесетих година у полемикама и борби за модерни дух

(1946), *Зајонешке – одјонешке* (1946) и *Самољасници А, Е, И, О, У* (1949). Најплоднији период обухвата педесете и шездесете године, када издаје пет збирки: *Река ђомоћница* (1950), *Вешрова усјаванка* (1953), *Пролећни сасјанак* (1954), *Росна руковеш* (1955), *Шумска љубашка* (1959); шездесетих чак шест: *Писма из шуме* и *Чудо у ђољу* (1961), *Сунчеви ђоданици* (1962), *Бела врана* и *Пшнице на чесми* (1964), *Злаћни лейшир* (1967). Активност у каснијим деценијама је смањена, али опстајава: *Пшнице на чесми* (1972), *Дете у шорби* (1974), *Песме о ђишцама* (1988).

⁴ Maksimović, Desanka, *Sunčevi podanici*, Beograd: Mlado pokolenje, 1962, 6.

књижевности за децу. Међутим, била је благонакло-
на према модерним тенденцијама и према млађим
колегама. Свој велики углед у јавности користила је
да неког препоручи и помогне. Тако је, на пример,
писала препоруке за пријем Душана Радовића и
Драгана Лукића у Удружење књижевника. О Радо-
вићевој поезији каже: „Радовић зна да са децом нема
шале, да им се не може подвалити [...], да ће она, као
играчку, раскопати песму да виде како је направље-
на. Песник такве природе, уметник који свето десет
пута мери, који вам пружи само очишћену пшени-
цу”,⁵ чиме показује осетљивост за модерни дух и раз-
нолике песничке поетике.

Представа детета у поезији Десанке Максимовић
се заснива на слици ведрога, радосног бића, идеји о
„сунчевом поданику”. Дете је биће светлости, део
природе. Одрасли лирски глас се са пуно љубави
обраћа детету. Песникиња каже: „песник и треба да
води, да одушевљава, да опомиње, да с радошћу пра-
ти развој душе сунчевог поданика, детета [...] Детету
школског узраста треба да се развије свест о припад-
ности свом народу што ће родити и жељу да га буде
достојно”.⁶ Њена поезија подстиче младог читаоца
да машта, да свет опажа као чудо, непоновљиво, и
уверава да у том свету правда и етичност надвлада-
вају зло („Над књигом бајки”).

Песникиња полази од својства дечје природе да
не прави велику разлику између стварности и маште,
па се у њеним песмама свет опажа као чаролијски
(биље, дрвеће, кукци и бубице често се опажају као
јунаци бајки или предања). Свет шуме је сам по себи

⁵ Поповић, Радован, Исто, 31–32.

⁶ Maksimović, Desanka, *Sunčevi podanici*, Beograd: Mlado pokolenje, 1962, 5–6.

чудо, због чврсто укорeњeног словeнског пантeизма и фолклорних представа које песникиња активира пишући поезију и прозу. На пример, у загонетки лунарни сјај небеских тела види се као ризница с благом: „Далека је ризница, / препуна је злата, / малених новчића, / великих дуката. / Чувар сав од злата / стражари код врата” (Месец и звезде); Месец се пореди са новчићем или печатом: „Па ноћ и златан печат на небу” („Паук”), „Ено, плови златна партица / по реке наше луци” („Месец”), док су сунчеви зраци златна жица или нити, па паук плете свилу од сунчаног прама у „Маца и паук”. На такве представе наслања се песникиња у приказивању ноћних часова у шуми као добу чудесног у којем „ничу створења из приче” („Чудо у шуми”). То се додатно појачава алудирањем на мотиве усмених бајки, па су у шуми змајеви двори, Баш-Челик, чардаци ни на небу ни на земљи, змија младожења, а усуд чара људске судбине и убацује их у реку. У томе је сродна стваралаштву за децу Бранка Ђопића који је, како ауторка сматра „творац наше нове бајке у којој јунаци нису надземалска бића, већ његови добри познаници зверке, домаће животиње, небеска тела, па и понека бака.”⁷

Избор њених песама за децу распоредили смо у неколико тематско-мотивских целина. Прво поглавље *Писма из шуме* посвећено је песникињиној вечитој инспирацији завичајним пејажом Бранковине – шумом и шумским светом. Оно зато почиње стихом „Ја волим скривити живот шуме” из „Гатке о

⁷ Максимовић, Десанка, „Творац нове бајке и песник револуције” (предговор), у: Бранко Ђопић, *Цјесме*, 1961, 3–7.

шуми”, у којој се шумски простор доживљава чаролијски. Свако биће је сложени микрокосмос и делић општег поретка и ритма („верујем да је све под небом – / земља, људи, биље, ватра – / од исте твари”), и то је важна поетичка особина певања. У природу има велико поверење, што се види у песми „Старке у жарке” у којој је сигурна да ће јој она помоћи кад устреба (пружити уже над понором). То наводи и Слободан Ж. Марковић: „Поетски свет Десанке Максимовић носи у себи прожимање човека и природе и оличава њихову блискост – [...] да је природа у њеној поезији постала носилац људске суштине”.⁸ Зато „камење хода и певају траве”; „све ствари су у свету живе, и големе, све говоре и имају људске очи праве” – „Над књигом бајки”; хаику „Чудна ливада – / Очију на стотине, / а свако друкчије”.

Уодношавање песничког бића са ритмом природе и опажање њених тајни почиње од пажљивог посматрања, ослушкивања („Слушајте”) и ишчекивања чуда: радосних изненађења пред вештинама шумских кукаца, пред мудрошћу змије, пред слашћу или лековитошћу шумског биља и плодова, вере у постојање демона природе, шумских духова и вила. Пажљивом посматрачу шума открива своје тајне и он постаје осетљив за говор природе и учи да разумева немушти језик којим се оглашавају бубице и птице, али и камење, ветар, борови и воде: „ја знам језик немушти / који се учи у древној под небом школи, / њега зна човек који самоћу воли, / који раз-

⁸ Марковић, Слободан Ж., „Природа – везивно ткиво стваралаштва Десанке Максимовић”, у: Тутњевић, Станиша (ур.), *Над целокупним делом Десанке Максимовић*, зборник радова, Београд: Задужбина „Десанка Максимовић”, 2003, 35.

уме језик кише кад пљушти” („Како ко” и песма „Језик птица”). Од детињства упозната са говором природе (хаику: „Још од детињства / Добро се слажем / с многим немуштима”), лирска јунакиња разговара са шумским створовима. Уверена је да природа осећа и предсказује догађаје, само је треба познавати и разумети („Гатара”).

Поједине песме засноване су на непосредном сусрету са птицом („Врана”) или бубицом, пужом и међусобном упознавању, самеравању човека и бића природе: врана, змија, паук, пуж посматрају лирску јунакињу са различитим емоцијама (мудра змија „очице канда своје / зачуђено упре на ме”) – зачуђено, збуњено, са неверицом и неразумевањем или пак насмејано, у жељи да јој саопште неку тајну („насмејаног кљуна / ступала је мени право / као да ми је хтела рећи: / Здравно, здраво! / очи су јој се сјале / као два тамна кристала”). Лирска јунакиња не жели да поремети њихов труд и креације, као што је паукова мрежа, свесна њене драгоцености и осећања и снова, жеља које је паук уплео у своје нити: „ко зна шта је паук снивџ / докле је плео мрежу; / и он је можда срце / у танане нити прео, / у мрежу га створио свега” („Пауково дело”). Шумским бићима приписује људску карактерологију и послове, па је паук налик газди, сељаку који је узорао њиву, бумбари су продавци старих ствари, стризибуке кројачице „кроје без престанка”, речни рак кроји хаљине рибама и сл.

Шумска бића се приказују и хумористички. Њихови потези могу бити неспретни, комични (у песми „Мали баук” бауче не успева да преплаши зеца пошто се сам уплаши медведа и побегне) или лукави, као што лија вара коке да ће им дати жита, ако дођу њеној кући, птице се расправљају ко има лепши и већи нос („Кос и нос”). Неретко су приказани као

разиграна деца, као што мали слепи мишеви подсећају на циркузанте у раздраганом ковитлању крила или паучић који бежи уснулој мајци паучици и љуља се на превисокој шумској љуљашци. Игра као животно начело („најосновнији духовни елемент живота”),⁹ која „потврђује, и то у најпотпунијем смислу, надразумски значај нашег положаја у космосу”¹⁰ видљива је и на макроплану, као хармонија природних елемената, па се тако „море и планина / од давних давнина” играју жмурке („Жмуре”), при чему се гора маглом сакрива од мора, а море сутоном од планине.

На крају поглавља налазе се песме у којима се у певање за децу уводе мотиви пролазности и смрти, злих слутњи. И поред доминантне оптимистичке слике природе, саставни део живота чини и нестанак, па отуда и песме засноване на суморнијој слици света, предсказању несреће, слутњама о растанку. Смрт сваког бића погађа лирску јунакињу, било да је реч о посеченом дрвету или мртвој птици. Крик умирућег преноси се од немог биљног субјекта на птицу која „над гнездом разореним кука” толико снажно да се „шума ори од непознатог птичјег вриска”. Врисак из дивовског кљуна као да преноси општи крик природе и Творца над бићем које страда.

Други део овог издања чини поглавље *Сунчани поганици* посвећено слици детињства и инфантилизацији света природе. Неке песме су засноване на народној лирској поезији, на пример, лирски надопев истоимене породичне песме „Сестре без брата”

⁹ Huizinga, Johan, *Homo ludens. O podrijetlu kulture u igri*, Zagreb: Naprijed, 1982, 31.

¹⁰ Isto, 11.

у којој сестрице моле прво борић, па Месец и голуба да им буде брат, да „имају волети кога” и, најзад, вилу да им га поклони како би се имале са ким играти.

Занимљива је слика породичних и друштвених односа у поезији за децу Десанке Максимовић. У њој нема критичких тонова детета према свету одраслих, побуне у име дечјих права, али нема ни служења поезије баналним васпитним поривима. Њена поезија о деци и из дечје перспективе је топла, испуњена поверењем у дете и његове могућности, са жељом да му се свет представи као свемогуће место („Над књигом бајки”, „У дечјој библиотеци”), те да верује у праведност и доброту света, да у тај свет ступа смело, са пуно љубави и увек чува правичност у срцу („имам у правду поверења”). Одрасли у њеној поезији су благонаклоне фигуре: они преносе искуство, шале се са дететом, труде се да га развеселе. Они дарују веру у чуда („У цепу моје стараммајке / ређају се приче и песме / и легенде и бајке”), тумаче знаке природе и објашњавају га младом бићу. У лик одраслог понекад је уграђено и сећање на рано преминулог оца учитеља. У песми „Час земљописа” сећање је митизовано, па он стоји на брду „обасјан сунцем кô буктиња”. Учитељ је довео ђаке на узвишење и показује им рељеф у којем одрастају. Тај простор је покренут очевом руком и гласом, динамизован и узбудљив: брда каскају као циновске камиле, села играју укруг у колу, у колубарски слив улива се Сунца златна здела, уз брда се пењу шумске чете.

Песникиња разуме дечје несташлуке, али их посматра као типичне црте дечје заигране природе. Деца су радознала, љубопитљива („Дечја радозналост”), играју се луткама и подучавају их („Лутке рачунају”), обраћају се петлићу да им помогне и пробуди их да не закасне у школу („Петлић”). Велики

број песама посвећен је школском животу детета. Од њих одабрали смо ону у којој се приказује фигура строгог, али правичног наставника ког деца постепено прихватају, тек кад виде колико им значи његова постојаност у начелима („Ђачко срце”). У позним збиркама, посебно у *Дешету у шорби* (1977) песникиња има у виду да су градском детету село и природа страни, па га позива у природу („У дечјој библиотеци”, „Деца граде зверињак”, „Живе играчке”), покушавајући да му је приближи аналогима са њему блиским феноменима: сеоски призори могу бити узбудљиви и живописни као на филму („Сеоски биоскоп”), у оближњој шуми је „фабрика живих играчака”, али те „играчке” раде без батерија или механизма: „међу њима / и живо, сасвим мало куче / што већ од јуче / само трчкара и скамуче, / не мора да се навија кључем; / и мало, права играчка, прасе, / грокће само, не навија се”.

Дете обликује цртеж према сопственом доживљају света, па је мотив дечјег цртежа чест у поезији за децу: „Тешко је насликати кишу / и погодити које је боје: / можда је сива као у миша, / можда је зелена као зова, / можда је бела као млеко, / можда је шарена као дуга / изнад врта, / зато је дете неко / од неба до земље и кровова / повукло неколико разнобојних / црта” („Дечји цртеж”).¹¹ Сама природа је најуспешнији уметник, па Мај акварелиста боји травчице црвеном, плавом и жутом („Мај”), а облак се види као небески чаробњак који се непрекидно мења и трансформише: „Живи на небу / мађиони-

¹¹ Из тог разлога многи песници су га користили: Гвидо Тартаља у „Оживелој цртанки”; Душан Радовић у „Страшном лаву”, Григор Витез у „Бијелом лаву” и „Сликару”, Бранислав Лазаревић у песми „Сликар” и тако редом.

чар. / Мења се сваки пут: / сад је црн као гар, / сад бео, сад жут. / Сад је цео, / сад растури се у комаде. / Сад је кула, / сад чича седе браде, / сад шума, сад чун. / Час је цар злата пун, / час просјак обувен у траље, / и тако даље...” Непрекидно кретање, претапање из једног облика у други у природи јесу умеће природе да увек буде лепа на сасвим другачији начин, па се може рећи да је облак прави уметник који гради и разграђује своје творевине маште („па опет изнова ствара / никад му није доста”). Поглед у небеског уметника рађа и свест о људској несавршености и подстиче лирску јунакињу да строже преиспита сопствено песничко умеће: „Код куће, на месецу, / кад ноћ доплови бледом, / потражих последње песме / што сам их писала за децу / да видим, да не морам / све их брисати редом”.

Десанка Максимовић имала је склоност за ликовну уметност: „Песник у мени имао је и свог двојника сликара, што ме је навело да у младости упоредо са факултетом похађам вечерње курсеве у Сликарској школи, али је дар песника био јачи, изразитији па сам курсеве у Сликарској школи напустила”. Отуд су и боје и песничке слике у њеној поезији за децу живе и интензивне. Песма „Изволите на изложбу деце сликара” посвећена је онеобиченом, шаљивом, па и гротескном виђењу света у којем се крију дискретно назначене породичне релације. О томе сведоче шаљива (или пре гротескна) изобличења на портретима: ликови стоје на једној нози, без ногу или имају два пара ногу, разливане усне и носеве, телесно су хипертрофирани или увећани. То указује на родитељску оптерећеност послом (увеличани ташна и кишобран уз мајушну женску фигуру; у очевој фигури наглашена је лула која се дими), посвећени сопственом изгледу, нестабилни: „стоји на

једној нози / као рода, / и кад пожели да хода, / мора неко да је вода, / да се не би спотакла / и разбила, као да је од стакла”. У приказу мајке која води „звер” приметна је алузија на Радовићевог „страшног лава”: седма мама води звер, „а можда води и лава, / јер је зверци велика глава / и дуга грива / као што у лавова бива / (сликар без искустава / уместо мачке лако / нацрта лава).”

Завршетак поглавља намењен је песмама у којима се евоцира властито детињско искуство. Бивша девојчица сећа се доба у којем је свет чуда био истинит и разумљив. Богатство дечјег краљевства маште („У детињству сам била кнегиња”) проистицало је из чудесног богатства природе: „И као кнегиња свака, / или кнежевска сестра, / имала сам три оркестра: / оркестар зрикаваца, / што свира за првог мрака, / и птичији оркестар са храста, / и жабли са жабљака”; „Имала сам десет воденица, [...] и десет зелених чардака / и кула у ваздуху”. У песми „Необично школовање” песнички глас сведочи о свом русоовском „природном образовању”, о првим спознајама света пре школе; музику је научила од птица, домаћинство од веверица, филозофију од лисца и змија, пчеларство од медведа, географију од дивљих гусака и ждралова. Ово *природно* образовање изнова проистиче из уверења у врховну мудрост природе у односу на људска знања.

Певање садржи мисли о пролазности, крхкости живота, краткотрајности среће, те се у наивну песму укључују знатно озбиљнији тонови, као што је, на пример, горка спознаја зрелости – жал због бездетности у „Богатом детињству”: „Штета је само што нисам / имала кћер или сина / да ми кнежевину наследе”. Птице се опажају као медијатори између земље и неба, па је у „Јутарњем псалму” птичји

пој приношење захвалности Богу: „пева тица, Богу враћа / радост за росу / што се круни / на њено грло”, а по „Шеви” шаље се поздрав „онима из другог света”: „ако од висине не полуди, / ако угледа бога, / да ли ће се сетити кога / од нас на земљи људи?” Понешто запетљано у трагању за сопственим идентитетом наивно биће доспева до мисли о божанском која подразумева свест о некаквом натприродном бићу чија воља је хировита (суровом змају), који једном руком даје а другом узима, леденом цртачу који обликује људске судбине без саосећања. Међутим, сâм почетак песме крије позније сазнање о поједностављеном разумевању „многих светлих истина”.

У поглављу *Чудо у пољу* антропоморфизовани ентомолошки и флорални свет представљен је низом песама о пролећном месецу Мају као домаћину гозбе, о ливадском звонцету којим се буде бубице, о мајци ливади која деци-цвећу умива очи летњом кишом. Ту су и инфантилизоване слике животињског света који је весео, раздраган и смешан: патке се хвале децом и њиховим способностима, зечићи својом храброшћу, кос да има најлепши нос међу птицама, бумбар се представља као богати странац, мишићи се плаше од мачкова злих, речни рак (налик „Причи о раку кројачу”) кроји хаљинице за рибе од речног седефа, ливадске траве се хвале својом ликовитошћу.

Често је ономотопејично оглашавање и сведочење у првом лицу, којим мишеви, детлић, ћуран, патке, мрави и друга бића хумористички исказују свој карактер и своју природу.

Два ноћна пејзажа („Вече на риту”, „Месечина”) откривају песничку вештину грађења атмосфере свечаног мира и показују како се деликатно и поступно у лирску слику уписују обриси метафизичког.

У првој песми рит се благо њише под поветарцем налик ритму успаванке, а затим се смирује, све се утишава и успоставља се равнотежа између небеса и златних вода чиме се алудира на присуство светог. У другој лирској слици ноћни час је приказан као пут ка небу два бора „кô два жива створа”. Прво се успоставља стаза на видуку која се улива у небо (уз аналогију са уливањем речице у море), а затим два висока бора, кретањем им се даје алузија да су људске фигуре полако путују сребрном равницом ка небесима. Коначно, филозофско разумевање живота као смеше светлих и тамних тренутака у одељу дечје песме присутно је у песми „Свитац”. Певање се одвија кроз обраћање једне сестрице другој; девојчица се позива да посматра лет свица и његову сталну променљивост („час је као зора румен, / час је као поноћ црн”). Особеност свица шири се на певање о несталности људске судбине, о животу у којем се смењују радост и туга, о срећи која нам може измицати. Тиме песникиња показује не само на сложеност, лепоту и муку живљења већ и како своје читаоце поступно уводи у сложене равни текста. Стална игра животних облика и околности опевана је и у песмама о облацима („Облаци”, „Облак уметник”). Игра облика на небесима асоцира песникињу на пролазност и нестабилност постојања: облаци се играју и мењајући се пролазе читав животни пут, од дечака до румених младића, па до старости и нестанка. Такође, песма о смрти лишћа посвећена је дечјем покушају разумевања пролазности, кроз низ реторичких питања које девојчица упућује мајци. Та питања показују дечју узнемиреност и страх од ништавила. На овим примерима показује се како је Десанка Максимовић озбиљно схватала своје младе читаоце, веровала у

њихове сазнајне могућности и од њих много очекивала и тражила.

Загонетке лаке за љраке ђаке. Овај жанр има дугу традицију у поезији за децу, почев од песника 19. века, Мите Нешковића, Ђорђа Рајковића и других, развија га Јован Јовановић Змај у *Невену (Даштања)*, у међуратном периоду по њему је карактеристичан Бранислав Брана Цветковић, а њиме се бави и Григор Витез (збирка *Веселе замке*, 1955). Још од међуратног периода Десанка Максимовић писала је песнички обликоване загонетке. Објавила је прво *Дванаест загонетки у Полицици за децу* 1935, заједничко издање *Загонетке лаке за ђаке љраке* са Јованком Хорваћанин 1943. и три године касније самостално *Загонетке – одгонетке* (1946). Да ју је овај жанр инспирисао до краја песничке каријере, показује чињеница и да су бројне хаику песме обликоване као загонетке („Бела се јагњад / размилела ливадам / зелено-модром” – *Облаци*; „Црвени пламен / пројури средином шуме / не запалив је” – *Лисица*; „Низови белихзуба, / Ниједан није / покварен” – *Кукуруз*). Одгонетање скривеног значења на трагу је дечје игре и активира младог читаоца да доврши песму решавањем метафоричне слике: „У собици кућица, / у кућици полица, / на полици зделица... / Али ако кажем још што, / знаћете шта је то” (долап); „Трепти нешто наред села. / Сјајно је – није роса, / крилато је – није пчела, / није мува, није оса, / није ватра – мада гори. / Шта је ово, одговори!” (свитац). Загонетке су по правилу сажете, али има и развијенијих видова, као у случају облака метафорички виђеног као небеског мађионичара.

У позној етапи стварања песникиња се посвећује форми хаикуа. Песме из *Дечјих разговора* налик су афоризмима насталим из дечјег очућења над сва-

кидашњим животним појавама: семенке лубенице сродне су по свом облику и боји бубицама („Лубеница је пуна / скамењених бубица”), црв је за казну затворен у јабуци („Ко је закључао црвића у јабуку? / Шта је згрешио?”), дечак и лопов „чувају” виноград („У детињству смо / лопов и ја чували / дедин виноград”), а снег се опажа као лептири из небеске баште („Из неке баште / на небу нам долећу / бели лептири”). Суочена са религиозним садржајима, наивна свест их разумева прављењем шаливих аналогија са светом у којем живи, па Богородица „као глумица / има лепу хаљину”, пита се где апостоли „купују одело” „ишарано крстићима”, свеце доживљава као богате људе због њихове одеће („Јесу ли свеци / били тако богати / као на иконама?”), баш као што би волело да се и очеви облаче свечаније – „као апостоли”, а хришћанске ликове сажаљева што су погнути због болова у врату („Што апостоли / сагињу тако главе? / Боле ли их?”).

Сваки увид у поезију за децу Десанке Максимовић показује да она ни најмање није једноставна и једнозначна, напротив; она осцилује од заигране, ведре слике света до сложеније мисаоне форме, до сенке пролазности и слутње непојамног. Песникиња је озбиљно схватала своје младе читаоце и од њих очекивала да могу разумети и сложену раван постојања. Кроз певање о детињству, и из детињства песникиња је младог читаоца упознавала са свим животним менама, показујући му и светлу и тамнију страну постојања. Храбрећи младо биће да на живот гледа храбро и смело, да верује у мудрост природе, она га подстиче да је упозна, пошто тиме упознаје и самога себе. Позив на отвореност према чуду показује младом читаоцу да се свет састоји не само од појавног, његов саставни чинилац је и она скривена

раван која се мора слутити, осетити и разумевати. Она сугерише детету да се живот састоји од различитих етапа од којих је последња смрт, па ипак, све то треба прихватити као вишу промисао, мудрост – и чудо. Квалитети њене поезије за децу јесу зато у моћи да се буде и духовит, наиван, али и у способности да се проговори о деликатности и сложености животног устројства. То су неки од разлога због којих је поезија за децу Десанке Максимовић сасвим особена, изузетно модерна, жива и актуелна и што има снажан утицај на многе читалачке и песничке генерације.

др Зорана Ојачић

БЕЛЕШКА О ПИСЦУ

ДЕСАНКА МАКСИМОВИЋ, српска књижевница и песникиња, редовни члан Српске академије наука и уметности, рођена је 16. маја 1898. у Рабровици код Ваљева, а преминула 11. фебруара 1993. у Београду. Основну школу завршила је у Бранковини и Ваљеву, гимназију у Ваљеву. Дипломирала је 1923. на Филозофском факултету у Београду упоредну књижевност, општу историју и историју уметности. Године 1920. објављује прве песме у часопису *Мусао*, а већ следеће улази у прву антологију песама. Радила у приватној гимназији у Обреновцу, као суплент у Трећој женској гимназији (1922), у Учитељској школи у Дубровнику (1925–1926) и као професор Прве женске гимназије у Београду (1926–1941). Као стипендисткиња француског Министарства иностраних дела одлази на једногодишње студије у Париз 1924. Године 1933. удаје се за глумца и песника Сергеја Сластикова. Пензионисана је почетком Другог светског рата, враћена на посао после ослобођења Београда у Учитељску школу и пензионисана 1953. Дописни члан Српске академије наука и уметности постаје 1958, а редовни 1965. године. У Ваљеву је 27. октобра 1990. откривен споменик Десанке Максимовић уз беседу песника Матије Бећковића.

Објавила је песничке књиге: *Песме* (1924), *Врш детинства* (1927), *Зелени вишњез* (1930), *Гозба на*

ливади (1932), *Нове ђесме* (1936), *Песник и завичај* (1946), *Ошацибино, ѿу сам* (1951), *Мирис земље* (1955), *Заробљеник снова* (1960), *Говори тихо* (1961), *Тражим ђомиловање* (1964), *Немам више времена* (1973), *Песме из Норвешке* (1976), *Летњотис Перунових ђошмака* (1976), *Ничија земља* (1979), *Слово о љубави* (1983), *Међашн сећања* (1983), *Михољско лето* (1987), *Сајам речи* (1987), *Памтићу све* (1988), *Небески разбој* (1991), *Зовина свирала* (1992), *Озон завичаја* (1992); прозне збирке и романе, као и књигу путописа. Велики део њеног стваралаштва припада књижевности за децу, о чему сведоче књиге: *Срце лутјке сиваљке* (1933), *Расјеване ђриче* (1938); позоришни комад *Дечја соба* (1940), *Залонетјке лаке за ђрваке ђаке* с Јованком Хрваћанин (1942), *Паукова љуљашка* (1943), *Шарена шорбица* (1943), *Река ђомоћница* (1948), *Ветјрова усјаванка* (1954), *Пролећни састјанак* (1954), *Росна руковетј* (1955), *Чобанин ђчела* (1956), *Бајка о крајтјковечној* (1957), *Ако је веровајти мојој баки* (1958), *Шумска љуљашка* (1960), *Бунтјовни разред* (1960), *Писма из шуме* (1960), *Чудо у ђољу* (1960), *Сунчеви ђоданици* (1962), *Писма из шуме* (1962), *Крајтјковечна* (1964), *Бела врана* (1964), *Питјице на чесми* (1964), *Осе мађионичари* (1965), *Хоћу да се радујем* (1965), *Медведова женидба* (1966), *Златјни летјишр* (1967), *Ђачко срце* (1967), *Пајтуљкова шјајна* (1967), *Прадевојчица* (1970), *Детје у шорби* (1977), *Песме о ђитјицама* (1988).

Нолит објављује *Сабрана дела* Десанке Максимовић у седам књига (1969) и *Сабране ђесме* у четири књиге (1988).

Преводила са руског, бугарског, словеначког језика, а њена дела су превођена на више страних језика.

Добитница је Ордена Св. Саве (1925. и 1992), Ордена заслуга за народ I реда (1958), бугарског ордена Кирила и Методија I реда (1960), Ордена Републике са златним венцем (1968), Орденом части Врховног совјета СССР (1968), Орденом југословенске заставе са лентом (1988), Ордена пријатељства народа у Русији (1988). Такође, добитница је награда Савета за просвету и културу (1948) и владе НР Србије (1950), награде „Младо поколење“ (1958), Змајеве награде (1958. и 1974), Октобарске награде града Крагујевца (1960), Седмојулске награде (1964), награде АВНОЈ-а (1970), Вукове награде (1974), Његошеве награде (1984), Награде за животно дело Удружења књижевника Србије (1984), Багдалиног Златног прстена (1985), Златног венца Струшких вечери поезије (1988), Златног крста кнеза Лазара у Грачаници (1990), Награде Српске књижевне задруге за животно дело (1992).

САДРЖАЈ

I ПИСМА ИЗ ШУМЕ

Гатка о шуми	7
Ветар уљуљкава шуму.....	9
Слушајте	10
Детлић	11
Леп дан.....	12
Шева	13
Птице на чесми	14
Совине очи.....	15
Врана	16
Јутарњи псалм	18
Чуда у шуми.....	20
Шумска љуљашка	21
Пауково дело	22
Старинари	23
Стризибубе	25
Старке у жарке	26
Мали баук.....	27
Пуж на послу	28
Лијина јелка	29
Мудра змија	30
Слепи миши.....	31
Жмура.....	32
Мртва птица	33

Дрвосече у шуми.....	34
Глас секире у шуми.....	35
Гатара.....	36
О Космају.....	37

II СУНЧЕВИ ПОДАНИЦИ

Чудотворни џепови.....	41
Тако је причала моја бака.....	42
Дечја радозналост.....	43
Лутке рачунају.....	45
Зашто Јово ти не спиш.....	46
Првак.....	47
Ђачко срце.....	48
Час земљописа.....	50
Над књигом бајки.....	52
Детињство.....	54
Изволите на изложбу деце сликара.....	56
У дечјој библиотеци.....	62
Сестре без брата.....	64
Деца граде зверињак.....	67
Живе играчке.....	73
Пусти пужу рогове.....	75
Ко хоће да доживи чудо.....	76
Априлска песма.....	78
Богато детињство.....	80
Бог.....	82

III
ЧУДО У ПОЉУ

Добро јутро	85
Чудо у пољу	86
Ливадско звонце	87
У гостима	88
Киша на ливади	90
Хвалисава патка	91
Хвалисави зечеви	92
Кос и нос	93
Бумбар готован	95
Лим и Дрим	97
Кројач	98
Страх	99
Лековите траве	100
Вече на риту	102
Месечина	103
Покошена ливада	104
Свитац	106
Песма зрикаваца	107
Вожња	108
Облаци	110
Ближи се, ближи лето	111
Манастир златних кубета	112
Јесен	113
Смрт лишћа	114
Облак уметник	115

IV
ЗАГОНЕТКЕ ЛАКЕ ЗА ПРВАКЕ ЂАКЕ

МЕТЛА.....	119
МАЧКА.....	119
СВЕЂА.....	119
ПАУЧИНА	120
ЧАСОВНИК	120
ЛОПТА.....	120
АВИОН.....	121
ПРСТИ.....	121
ПЧЕЛА.....	122
МРАВ.....	122
РАК	122
СВИТАЦ	123
ЧИЧАК.....	123
МАСЛАЧАК	123
ГЉИВА	123
КЛИП КУКУРУЗА.....	124
ОБЛАК.....	124
МЕСЕЦ И ЗВЕЗДЕ	124

V
ДЕЧЈИ РАЗГОВОРИ
(ХАИКУ ПОЕЗИЈА)

<i>Озон завичаја</i> (избор)	127
<i>Дечји разговори</i> (избор)	129

О ОВОМ ИЗДАЊУ	135
ПОГОВОР ДЕТЕ КАО <i>СУНЧАНИ ПОДАНИК</i> У ПОЕЗИЈИ ДЕСАНКЕ МАКСИМОВИЋ.....	137
БЕЛЕШКА О ПИСЦУ	155

Десанка Максимовић
ШУМСКА ЉУЉАШКА

Приредила и поговор написала
Зорана Опачић

Издавач
Задужбина „Десанка Максимовић”
Народна библиотека Србије

За издавача
Светлана Шеатовић
Владимир Пиштало

Лектура и коректура
Александра Пауновић

Графичко уређење
Лепосава Кнежевић

Штампа
Службени гласник

Тираж
300

Београд, 2023.

ISBN 978-86-82377-77-1 (ЗДМ)
ISBN 978-86-7035-500-2 (НБС)

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

821.163.41-93-1

821.163.41.09-93-1 Максимовић Д.

МАКСИМОВИЋ, Десанка, 1898-1993

Шумска љуљашка : изабране песме за децу
поводом 125 година рођења и 30 година рада
Задужбине „Десанка Максимовић” / Десанка
Максимовић ; [приредила и поговор написала]
Зорана Опачић. - Београд : Задужбина "Десанка
Максимовић" : Народна библиотека Србије, 2023
([Београд] : Службени гласник). - 163 стр. ; 21 cm

Тираж 300. - Стр. 135-136: О овом издању /
З. О. [Зорана Опачић]. - Поговор: стр. 137-153.
- Белешка о писцу: стр. 155-157.
- Напомене и библиографске референце уз текст.

ISBN 978-86-82377-77-1 (ЗДМ)

ISBN 978-86-7035-500-2 (НБС)

а) Максимовић, Десанка (1898-1993) -- "Шумска
љуљашка"

COBISS.SR-ID 114876681

9 788682 377771

9 788670 355002

